

Dyslexieprotocol OSG de Hogeberg

versie maart 2017

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Hoofdstuk 1 Wat is Dyslexie en uitgangspunten van begeleiding?	5
Hoofdstuk 2 Dyslexieonderzoeken en dyslexieverklaringen	6
Hoofdstuk 3 Algemene begeleiding	9
Hoofdstuk 4 Compenserende faciliteiten	11
Hoofdstuk 5 Aangepaste beoordeling van spellingsfouten	14
Hoofdstuk 6 Dyslexiecoaches.....	18
Hoofdstuk 7 Hulpmiddelen/aanpassingen bij het examen.....	21
Hoofdstuk 8 Ontheffing of aangepast programma 2 ^e MVT	24

Inleiding

Het dyslexieprotocol van de OSG is gebaseerd op het protocol Dyslexie voor het Voortgezet Onderwijs van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

Het doel van dit OSG protocol is het vastleggen van een integrale aanpak voor leerlingen met dyslexie op de Hogeberg en de afstemming tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs te optimaliseren om zo een doorgaande lijn voor leerlingen met dyslexie te realiseren.

Onderstaand dyslexieprotocol is tot stand gekomen in samenwerking tussen dyslexiecoaches, taalcoördinator en het Expertisecentrum Nederlands. Onderliggend document (2016-2017) is een bijgewerkte versie van de eerste versie (2009).

Uitgangspunten

Vooraf is een plaatsbepaling van de zorg voor dyslectische leerlingen van belang. Er zijn drie niveaus van onderwijszorg te onderscheiden:

Niveau 1

Afstemming van pedagogisch didactisch handelen op de instructiebehoeften van de leerlingen, dat wil zeggen: goed onderwijs voor alle leerlingen.

Dit houdt in:

- effectieve en adequate instructie
- mogelijkheden tot constructief en activerend leren
- efficiënt klassenmanagement
- planmatig handelen bij problemen
- goed georganiseerde en planmatige leerlingbesprekingen
- structureel geplande contactmomenten met de leerling.

Hoe algemeen deze maatregelen ook mogen klinken, de dyslecticus profiteert er zeker van.

Niveau 2

Uitvoering van specifiek op de dyslecticus afgestemde maatregelen en instructie.

Specifieke interventies vinden hun inbedding in 'goed onderwijs'. Onder specifieke maatregelen binnen klassenverband worden verstaan:

- compenserende faciliteiten: bijv. een andere wijze van toetsing, de inzet van compenserende software of andere hulpmiddelen zoals een laptop
- dispenserende faciliteiten: bijv. ontheffing of een vervangend programma voor Frans
- extra instructie binnen klassenverband, nauw aansluitend bij de vakinhoudelijke leeromgeving.

Niveau 3

Tijdelijke aanvullende interventies voor dyslectische leerlingen buiten klassenverband of als differentiatievariant binnen klassenverband.

Soms kan remediëring buiten de klas noodzakelijk zijn. Deze begeleiding wordt meestal Remedial Teaching genoemd. Voor specialistische hulp buiten de les worden de ouders verwezen naar externe behandelingsinstituten.

We maken de keuze om het dyslexieprotocol zoveel mogelijk te concentreren op niveau 2.

Uit vele onderzoeken blijkt dat wanneer zorg geïntegreerd wordt gegeven, dit meer effect heeft dan wanneer dit buiten de klas om gebeurt.

De begeleiding moet dus zoveel mogelijk geïntegreerd worden in het lesgeven. We volgen daarmee het “economisch principe” dat wil zeggen dat begeleiding er op gericht is om een leerling met minimale extra inspanning (en dat kan soms nog veel zijn) maximaal resultaat te laten behalen.

De begeleiding op de OSG richt zich, anders dan in het basisonderwijs, niet meer op het remediëren van problemen maar om het leren omgaan met problemen in deze voor de leerlingen nieuwe vorm van onderwijs.

De begeleiding/coaching vindt daarnaast plaats gedurende de gehele schoolloopbaan.

Hoofdstuk 1 Wat is Dyslexie en uitgangspunten van begeleiding?

Dyslexie betekent letterlijk: niet kunnen lezen. De term komt uit het latijn, want dys = niet goed functioneren, lexis = taal of woorden. Bij dyslexie gaat lezen, spellen en ook zelfs schrijven, gezien de leeftijd en het onderwijsniveau, veel te moeizaam, terwijl iemand wel een gemiddelde intelligentie heeft.

De OSG hanteert als leidraad voor het dyslexieprotocol de informatie uit de brochure 'Dyslexie, diagnostiek en behandeling' (geheel herzien versie, 2016) van Stichting Dyslexie Nederland.

Daarin staat de volgende definitie van dyslexie beschreven:

Dyslexie is een specifieke leerstoornis die zich kenmerkt door een hardnekkig probleem in het aanleren van accuraat en vlot lezen en/of spellen op woordniveau, dat niet het gevolg is van omgevingsfactoren en/of een lichamelijke, neurologische of algemene verstandelijke beperking.

Er worden drie *criteria voor dyslexie* gehanteerd door de "Stichting Dyslexie Nederland".

1. Is sprake van een significante achterstand op het gebied van lezen en/of spellen?
2. Is sprake van een persistente achterstand en didactische resistentie: ondanks adequate remediërende instructie en begeleiding, blijven de problemen in het aanleren en toepassen van het lezen en/of vlot spellen bestaan.
3. Is sprake van exclusiefactoren, dat wil zeggen, in hoeverre kunnen achterstand en resistentie verklaard worden door omgevingsfactoren of meer algemene individuele factoren?

Dyslexie gaat nooit over, je houdt er je leven lang last van. Gericht oefenen helpt wel om het maximale aan lees- en spellingsvaardigheid er uit te halen, maar zal het probleem nooit helemaal weghalen.

Naast de bekende lees- en spellingsproblemen wordt dyslexie ook geassocieerd met:

- Problemen in het fonologisch bewustzijn/geheugen
- Problemen in het orthografisch bewustzijn/geheugen
- Visueel-perceptueel deficit (waarneming)
- Auditieve verwerkingsproblemen
- Snel benoemen van plaatjes, kleuren, letters, cijfers, etc...
- Aandachtsproblemen
- Motorische problemen
- Taalgerelateerde problemen

Voor veel leerlingen vormt dyslexie een belangrijke belemmering om onderwijs op hun eigen niveau te kunnen volgen. Het uitgangspunt voor de begeleiding van dyslexie op de OSG is het zo zelfstandig mogelijk maken van deze leerlingen zodat zij in staat zijn om onderwijs te volgen passend bij hun cognitieve mogelijkheden.

Hoofdstuk 2   Dyslexieonderzoeken en dyslexieverklaringen

Overgang BAO-PO

Bij de overgang van het basisonderwijs naar de OSG wordt de leerlinginformatie overgedragen middels OSO. De taalcoördinator gaat na welke leerlingen dyslectisch zijn en vraagt indien nodig aanvullende inhoudelijke informatie op bij de intern begeleider. Alle dyslectische leerlingen voeren vervolgens samen met hun ouders voor de herfstvakantie een gesprek met de dyslexiecoach. In dit gesprek wordt bepaald waar de behoeftes van de leerling liggen en wordt een dyslexiepas opgesteld.

Op Texel is met het gehele onderwijs afgesproken dat dyslectische leerlingen de basisschool verlaten met een dyslexieverklaring. Om deze reden voeren we de dyslexiescreening uit het protocol VO niet uit.

Signalering en diagnostiek op de OSG

Wanneer op de OSG blijkt dat een leerling toch mogelijk dyslectisch is, bestaat de mogelijkheid om dit te onderzoeken. Het gaat hierbij meestal om leerlingen van HAVO of VWO die in het basisonderwijs hun problemen hebben weten te compenseren.

Procedure

1. Bij vermoedens van dyslexie, kan een leerling door de coach aangemeld worden bij de taalcoördinator voor een instaponderzoek. Bij de aanmelding voor een instaponderzoek is het nodig dat de taalcoördinator beschikt over voorinformatie:
  - a. Wat is het probleem: spelling en/of lezen? Hoe uit zich dit?
  - b. Wie heeft het probleem wanneer gesignaleerd?
  - c. Wat zijn de prestaties van de leerling wat betreft de talen?
  - d. Hoe is de motivatie van de leerling?
  - e. Wat is er in het BAO hierover gemeld/eventueel onderzocht?
2. Wanneer uit dit instaponderzoek een grote achterstand blijkt, dan voert de taalcoördinator het gehele onderzoek uit.
3. De dyslexieverklaring wordt uiteindelijk opgesteld door een bevoegde orthopedagoog/psycholoog van de Onderwijs Begeleidingsdienst (OBD Noordwest).

Voorwaardes voor een onderzoek uitgevoerd door de OSG:

- De leerling ondervindt problemen bij Nederlands en de MVT en/of bij het lezen van veel tekst bij zaakvakken.
- Het is duidelijk dat het de leerling zonder compensaties en/of hulpmiddelen niet of moeilijk lukt om in de toekomst het examen te behalen.

In de volgende gevallen wordt geen onderzoek uitgevoerd:

- Indien er in het basisonderwijs in de bovenbouw een dyslexieonderzoek is uitgevoerd door een erkend bureau waaruit blijkt dat de leerling niet dyslectisch is. Uitzonderingen zijn leerlingen waarbij de achterstand op lezen groter is geworden (meestal bij H/V leerlingen) en/of waarbij in het basisonderwijs een duurdiagnose is

gesteld.

- Wanneer het criterium van hardnekkigheid niet kan worden aangetoond; er is in het voortraject geen begeleiding aan het kind gegeven.
- Wanneer de leerling in de eindexamenklas zit.
- Wanneer de leerling voldoende haalt en in feite geen grote problemen ondervindt op school.
- Leerlingen die alleen uitvallen op spelling. Alleen leerlingen die significant uitvallen op het *lezen* worden onderzocht. Leerlingen die dus voldoende vaardig zijn in het woord- en tekstlezen en alleen uitvallen op spelling, worden door school niet verder onderzocht. Lezen is namelijk het grootste struikelblok bij de examens. Spelling wordt nauwelijks expliciet geëxamineerd en bovendien kunnen leerlingen bij het examen gebruiken maken van een laptop met spellingscontrole, ook indien zij niet dyslectisch zijn. Ook bij de vergoedingsregeling van dyslexie wordt alleen onderzoek gedaan bij leesproblemen (vanuit de definitie van Blomert). Dat betekent dat een leerling met alleen spellingproblemen niet in aanmerking komt voor vergoede diagnostiek naar en eventuele behandeling van dyslexie. Dit uitgangspunt hanteren we tevens op de OSG.

Aantonen van de hardnekkigheid

Om dyslexie te kunnen aantonen, is het noodzakelijk dat aangetoond is dat het probleem hardnekkig is. Dat wil zeggen: ondanks intensieve begeleiding van een aantal malen per week gedurende 20 weken blijft het probleem bestaan. Er is dan onvoldoende groei ten opzichte van de startsituatie.

We conformeren ons hierbij aan de richtlijnen die Stichting Dyslexie Nederland hieraan stelt:

- Leerlingen in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs en (jong)volwassenen hebben al jaren gelezen en dat is een vorm van oefenen. Dan mag verwacht worden dat zij vooruitgang geboekt hebben. Wanneer er toch een significante achterstand is, kan op basis van alle onderzoeksgegevens besloten worden dat didactische resistentie aannemelijk is.
- Bij leerlingen in de onderbouw moet altijd een periode van begeleiding ingezet worden. Deze begeleiding valt onder de verantwoordelijkheid van de ouders waarbij een externe begeleider ingezet dient te worden.

Kortom, didactische resistentie moet in alle gevallen worden vastgesteld, maar om die te kunnen vaststellen is bij leerlingen in de bovenbouw voortgezet onderwijs en (jong)volwassenen zelden nog een half jaar intensieve hulp nodig.

Onder 'onderbouw' verstaan we de eerste 2 leerjaren van het vmbo en de eerste 3 leerjaren van de havo en het vwo (informatie van de Rijksoverheid).

Eisen aan dyslexieverklaringen

Wanneer een leerling bij toelating tot de OSG beschikt over een dyslexieverklaring, moet de verklaring voldoen aan wettelijk vastgestelde eisen. Pas dan kan de leerling de beschikking krijgen over aanpassingen en compensaties zoals beschreven in het dyslexieprotocol van de OSG. De gestelde eisen zijn conform de eisen die Stichting Dyslexie Nederland hieraan stelt. Alle scholen in Nederland hebben in juli 2016 een brief ontvangen van het ministerie van OC&W met de nadrukkelijke vraag om de dyslexieverklaringen te checken. Hiervoor is een checklist opgesteld die bij twijfel ingezet kan worden. Deze is hier te downloaden:

<http://www.steunpuntaalenrekenenmbo.nl/steunpuntmbo/p001011/nieuws/nieuws/checklist-dyslexieverklaringen-voor-scholen-en-instellingen>

De belangrijkste criteria voor een deugdelijke dyslexieverklaring zijn:

- Er is naast de verklaring een onderzoeksrapport opgesteld met hierin een beschrijving van de onderkende, verklarende en indicerende diagnose
- Er staat een datum op de verklaring
- Andere oorzaken van de lees- en spellingsproblemen zijn uitgesloten
- De specifieke belemmeringen zijn aangegeven
- Er wordt beschreven welke behandeling, materiele voorzieningen, begeleiding en compensaties/dispensaties deze leerling nodig heeft
- De verklaring is ondertekend door een geregistreerde deskundige psycholoog of orthopedagoog (te checken bij de verschillende registers)
- De geldigheidsduur van de verklaring is aangegeven

Hoofdstuk 3 Algemene begeleiding

Een dyslectische leerling heeft niet altijd uitgebreide hulp nodig. Soms is een gesprek al voldoende en kan de leerling zelf aangeven welke hulp goed is. Goed onderwijs, begrip en acceptatie vormen de basis. Daarbinnen kunnen de maatregelen die in dit hoofdstuk besproken worden een plek vinden.

Deze maatregelen lijken wellicht overbodig om te noemen, maar de praktijk wijst uit dat ze niet standaard door elke docent worden uitgevoerd terwijl dit voor de (dyslectische) leerlingen van groot belang is.

Op tijd beginnen

Begin zo vroeg mogelijk bij de start van het schooljaar met de begeleiding door een gesprekje te voeren met de leerling. Op die manier kan het schooljaar positief starten en kunnen slechte resultaten die leiden tot faalangst, zoveel mogelijk vermeden worden. Dit gesprek hoeft soms niet meer te zijn dan aan te geven dat je weet hebt van de dyslexie en de leerling te vragen naar zijn/haar moeilijkheden. Het gaat er hier om dat de leerling zich gezien voelt. Voor een aantal dyslectische leerlingen is dit al genoeg. Ze voelen zich gerust als de docenten en medeleerlingen weten dat ze dyslexie hebben en dat er begrip wordt opgebracht voor de gevolgen ervan. “Vooral niet moeilijk doen,” is vaak het devies van leerlingen.

Visualiseer

Maak gebruik van het bord, hand-outs, schema's, verkortingen (bijvoorbeeld mindmappen) en samenvattingen. Dyslectische leerlingen hebben over het algemeen een onvoldoende auditief korte termijn geheugen en hebben de behoefte aan het zoveel mogelijk gevisualiseerd krijgen van de leerstof.

Duidelijke start van de les

Belangrijk voor (dyslectische) leerlingen is dat ze weten wat er in de les aan bod komt zodat zij hun gedachtes beter kunnen richten. Daarom wordt hieraan expliciet aandacht besteed (eerste deel van directe instructiemodel):

- terugblik op de vorige les
- wat weten de leerlingen al over het onderwerp
- de aandacht richten op wat er in de les aan de orde zal komen
- het aangeven van het doel van de les (het liefst op bord op papier)

Plaats leerling

Overleg met de leerling wat betreft:

- plek in de klas waar de docent goed te horen en te zien is
- plek in de klas waar hij zijn evt. ICT-apparatuur kan aansluiten

Gebruik heldere taal

Dat wil zeggen;

- gebruik woorden die leerlingen kennen
- leg nieuwe termen goed uit

- geef concrete voorbeelden die aansluiten bij de ervaringswereld van de leerling
- visualiseer uitleg
- wees direct: vermijd ontkenningen en vage aanduidingen
- laat de leerling navertellen wat uitgelegd is en wat de opdracht is

Herhaling

Dyslectische leerlingen hebben veel behoefte aan herhaling. Dit kan op verschillende manieren, bijvoorbeeld:

- na de instructie herhaalde instructie geven of voorinstructie van de volgende les (preteaching blijkt effectiever dan herhaalde instructie).
- Laat een leerling thuis een tekst die de volgende les aan bod komt alvast lezen.
- leerling laten herhalen wat de opdracht is
- geef gelegenheid voor het stellen van vragen

Uitdelen van werk

Geef dyslectische leerlingen als eerste hun proefwerk etc. en haal het als laatste op. Hierdoor krijgt de dyslectische leerling op een eenvoudige meer tijd.

Proefwerken

Proefwerken worden altijd nabesproken zodat (dyslectische) leerlingen kunnen leren van hun fouten. Bovendien is een dyslectische leerling niet altijd in staat de opmerkingen van de docent te lezen.

Hoofdstuk 4   Compenserende faciliteiten

De meeste dyslectische leerlingen hebben, naast realisering van de algemene maatregelen, ook nog specifiek op hun individuele problematiek toegesneden begeleiding nodig. In dit hoofdstuk beschrijven we mogelijke compenserende faciliteiten. Deze faciliteiten moet de last die een leerling ondervindt van zijn lage niveau van technisch lezen en/of spellen verminderen en zijn zelfredzaamheid binnen en buiten de school bevorderen.

Onder compenserende maatregelen vallen:

- maatregelen die door docenten worden gerealiseerd
- het gebruik van ondersteunende technologie.

In gezamenlijk overleg met de leerling, (zijn ouders) en de dyslexiecoach wordt besproken welke compenserende maatregelen voor een leerling nodig zijn. Hierbij wordt gebruik gemaakt van:

- informatie vanuit het basisonderwijs
- de adviezen uit het onderzoeksrapport
- ervaringen leerling en docenten

Deze maatregelen worden genoteerd in Magister.

De dyslexiecoach bespreekt de toegekende faciliteiten regelmatig met de leerling. Daarbij gaat hij na:

- of docenten de toegekende faciliteiten realiseren
- of de leerling gebruik maakt van de toegekende faciliteiten
- of de docent vooruitgang ziet of anders gezegd: helpt het?
- of er meer faciliteiten nodig zijn
- of bepaalde faciliteiten overbodig zijn geworden

Hieronder wordt een aantal compenserende maatregelen beschreven. Steeds geldt: de leerling maakt alleen gebruik van die maatregelen die daadwerkelijk nodig zijn. Het gaat dus om 'keuzemogelijkheden'. Bij zeer ernstige dyslexie kan van onderstaande maatregelen afgeweken worden.

Maatregelen die toetsing betreffen worden in een apart hoofdstuk beschreven.

Kopieën

De leerling mag gebruik maken van (genoemd worden keuzemogelijkheden, in overleg met de docent vastgesteld):

- kopie van aantekeningen van een andere leerling
- kopie van het dictaat van de docent
- kopie van een bladzijde uit het antwoordenboek die de docent na afloop van de les aan de leerling verstrekt.
- antwoordenboek. De leerling heeft een antwoordenboek thuis. Hierbij geldt dat de leerling zich houdt aan hiervoor geldende afspraken. Fraude wordt gestraft.
- een ingevuld werkboek van een leerling van het jaar daarvoor. Zie opmerking hierboven.

Lay out en lettertype

Alle opdrachtbladen (en toetsen) worden in een duidelijke lay-out geleverd en zijn getypt. Dit geldt voor alle leerlingen.

We hanteren de volgende afspraken rond de lay out:

- interlinie 1
- schreefloze letter: dus zonder de dunne dwarsstreepjes aan het uiteinde van de verticale en horizontale balken. Voorbeelden van dit lettertype zijn:
  - o **Comic Sans MS**
  - o Arial
  - o Calibri

Elke docent is vrij in het kiezen van een lettertype. De lettergrootte is vastgesteld op .12. Het standaardlettertype op de server van de OSG is ingesteld op Arial, punt 12. Wanneer docenten dit lettertype standaard hanteren, zullen er in uitzonderingsgevallen enkele dyslectische leerlingen zijn die een vergroting nodig hebben. We willen het gebruik van vergrotingen zoveel mogelijk beperken omdat het bij examens niet is toegestaan om te werken met vergrotingen.

Extra tijd

Dyslectische leerlingen hebben in de meeste gevallen meer tijd nodig voor het maken van toetsen. Het verlengen van tijd buiten het lesuur om blijkt in de praktijk niet haalbaar.

Daarom gelden de volgende afspraken:

- een proefwerk is voor alle (gemiddelde) leerlingen in de reguliere lestijd te maken; dyslectische leerlingen kunnen dan *binnen de les* 10 minuten tijdsverlenging krijgen.
- Wanneer bovenstaande in de praktijk niet haalbaar blijkt, zal de leerling op een later moment de gelegenheid krijgen om de toets af te maken.

Omdat voor de PTA's de exameneisen van toepassing zijn, geldt hier een tijdverlenging van maximaal 30 minuten.

Ondersteunende technologie

Er zijn verschillende ICT toepassingen die leerlingen kunnen ondersteuning bij het leren op school. De meest gebruikte worden hieronder toegelicht.

We gaan bij het gebruik van ondersteunende technologie uit van een grote mate van zelfredzaamheid van de leerling omdat het voor de docent ondoenlijk is om de leerling hierin te begeleiden. De leerling moet in staat zijn om dit zelfstandig toe te passen, waarbij we ook uitgaan van ondersteuning thuis.

- Gebruik van een laptop

Wanneer een leerling schrijfondersteuning nodig heeft, kan de laptop gebruikt worden voor Word met spellingscontrole.

- Dyslexiesoftware Sprint/Kurzweil

Uit onderzoek is gebleken dat programma's voor tekst-naar-spraak behalve een ondersteunend, ook een remediërend effect hebben. We stellen leerlingen in de gelegenheid hiervan gebruik te maken. Sinds 2016 kunnen leerlingen met ernstige dyslexie gebruik maken van Sprint dyslexiesoftware, bekostigd door het gehele Texelse onderwijs. Voor de beschrijving van criteria etc. wordt verwezen naar het Beleid Sprint Texel. Vanaf schooljaar 2017-2018 zal een overstap gemaakt worden naar Kurzweil (aansluitend bij het

samenwerkingsverband PO).

Dyslexiesoftware heeft veel verschillende functies voor zowel schrijf- als leesondersteuning. Een groot voordeel van het gebruik hiervan kan zijn dat de leerling proefwerken kan laten voorlezen.

- Gesproken schoolboeken

Wanneer een leerling gebruik wil maken van gesproken schoolboeken, bestelt de OSG deze boeken bij Dedicon. Het is de opdracht van de school deze kosten te betalen (4,50 per titel per schooljaar per leerling). De gesproken schoolboeken kunnen in verschillende vormen geleverd worden, afhankelijk van de wens van de leerling:

- Als digitaal bestand, geschikt voor dyslexiesoftware (Sprint/Kurzweil). Voordeel is dat de leerling op het scherm kan meelezen en eenvoudig kan navigeren door de tekst. Nadeel kan de computerstem zijn. Deze vorm wordt voornamelijk gebruikt door leerlingen met ernstige dyslexie die al gebruik maken van dyslexiesoftware.
- Als daisy bestand; voordeel is de menselijke stem, nadeel is dat er niet op een scherm meegelezen kan worden. Voor de minder ernstige dyslectische leerlingen kan de daisy APP geïnstalleerd worden zodat leerlingen met hun smartphone de gesproken boeken kunnen beluisteren.

Omdat de technologische vooruitgang snel gaat, is dit lijstje wellicht incompleet.

Voorlezen (van proefwerken)

Toetsen worden in principe niet voorgelezen door docenten aan dyslectische leerlingen. Leerlingen die dat nodig hebben, zullen gebruik maken van extra tijd en dyslexiesoftware die het proefwerk kan voorlezen.

In dat geval wordt van de docent gevraagd het proefwerk digitaal aan te leveren. Dit kan op verschillende manieren:

- op een USB stick
- mailen naar de leerling
- het proefwerk klaarzetten in Magister

Na afloop wordt de leerling in de gelegenheid gesteld een print te maken van het gemaakte werk wanneer de docent het werk na wil kijken (of het wordt gemaïld).

Het is de taak van de docent om fraude te voorkomen.

Hoofdstuk 5   Aangepaste beoordeling van spellingsfouten

In dit hoofdstuk wordt de (aangepaste) beoordeling van spellingsfouten beschreven voor de (niet) talige vakken, het CSE en SE en bij het gebruik van Sprint.

Beoordeling van spelling bij niet talige vakken

Bij de beoordeling van de toetsen tellen schrijffouten niet mee bij de aftrek van punten, zolang de oorspronkelijke betekenis van het woord af te leiden is uit de schrijfwijze.

Voor het beoordelen van werkstukken kunnen punten in mindering worden gebracht voor schrijffouten wanneer de spellingscontrole duidelijk niet of onvoldoende gebruikt is. Dit geldt echter voor alle leerlingen.

Los van dit blijft staan dat het een goede zaak is om de taalfouten zoveel mogelijk te verbeteren en de leerlingen actief te stimuleren om ze niet te maken.

Voor geschiedenis gelden geen andere regels dan voor de overige vakken ten aanzien van het leren van jaartallen. Jaartallen worden nog nauwelijks gevraagd. Het gaat om het begrip en plaatsing in de tijd. Slechts jaartallen als die van de Franse Revolutie, Tweede Wereldoorlog e.d. worden nog als zodanig gevraagd.

Voor topografie bij aardrijkskunde gelden ook geen aanpassingen omdat de sectie constateert dat het voor dyslectische leerlingen niet moeilijker is om topografie te leren. Als het voor de docent duidelijk is welke plaats een leerling bedoelt, dan wordt dat goed gerekend.

Beoordeling van spelling bij de Talen

Leerlingen met een dyslexieverklaring krijgen een aangepaste beoordeling voor spelling bij Nederlands en de moderne vreemde talen (MVT).

Bij de moderne vreemde talen geldt dat wanneer een woord vertaald wordt in het Nederlands en fout wordt gespeld, dit niet fout wordt gerekend. Voorwaarde hierbij is wel dat het duidelijk moet zijn om welk woord het gaat.

Elke sectie heeft afspraken gemaakt hoe de aangepaste beoordeling vorm krijgt. Dit wordt aan het eind van dit hoofdstuk beschreven.

Beoordeling van spelling in de (voor)examenklas

Een aangepaste beoordeling voor dyslectische leerlingen wordt NIET toegepast bij onderdelen van het schoolexamen. Ook bij niet-examenonderdelen wordt in (voor)examenklassen géén aangepaste beoordeling gegeven. Het hanteren van twee 'beoordelingsnormen' scheidt onduidelijkheid. Wel kunnen dyslectische leerlingen bij (PTA)toetsen in het (voor)examenjaar gebruik maken van aanpassingen, waaronder tijdverlenging, gebruik van dyslexiesoftware of een laptop met spellingscontrole.

Samengevat:

- Alle leerlingen met dyslexie krijgen een aangepaste beoordeling bij talen.
- Een dyslectische leerling zet een hoofdletter D op zijn/haar proefwerkblad.
- Geen aangepaste beoordeling in de (voor)examenklas; wel gebruik van aanpassingen.

Beoordeling van Spelling bij het gebruik van dyslexiesoftware/ spellingscontrole in WORD

Ernstige dyslectische leerlingen maken gebruik van dyslexiesoftware zodat toetsen worden voorgelezen. Ook kan de spellingscontrole van Word en de woordvoorspeller van Sprint/Kurzweil gebruikt worden bij het maken van toetsen. Dit is toegestaan tijdens toetsen, net zoals dit toegestaan is bij het CSE.

Ook bij toetsen van Nederlands waarbij spelling getoetst wordt, mag de spellingscontrole gebruikt worden. De leerling zal, zo blijkt in de praktijk, nog 'voldoende' fouten maken. Bovendien bereiden we de leerlingen zo voor op de toekomst doordat ze leren werken met de spellingscontrole; door het maken van de toets op deze wijze wordt voor deze leerlingen vooral gewerkt aan het vaardiger worden in het omgaan met de spellingcontrole.

Dit geldt overigens alléén voor leerlingen die met dyslexiesoftware werken omdat dit de groep leerlingen betreft met ernstige dyslexie.

Leerlingen die gebruik maken van dyslexiesoftware bij het maken van toetsen waarbij Spelling beoordeeld wordt, krijgen geen aangepaste beoordeling. Zij kunnen immers gebruik maken van de mogelijkheden die Sprint/Kurzweil en de spellingscontrole hen biedt.

Samengevat:

- Bij gebruik van dyslexiesoftware: geen aangepaste beoordeling. Wel mag **ALTIJD** de spellingscontrole gebruikt worden.
- Wanneer de toets op papier gemaakt wordt, krijgt de leerling een aangepaste beoordeling.

Gebruik van digitale woordenboeken

Dyslexiesoftware bevat ook digitale woordenboeken. Tijdens toetsen is het gebruik hiervan verboden wanneer het ook niet door de overige leerlingen gebruikt mag worden. Ook bij het CSE is het gebruik hiervan verboden. Het is de taak van de docent dit te controleren. Een mogelijkheid hiertoe is om de leerling achterin de klas te plaatsen, met het beeldscherm richting de docent.

Beoordeling van spelling bij het centraal schriftelijk eindexamen (CSE) en schoolexamen (SE/PTA-toetsen)

Schoolexamen

Bij het schoolexamen bepaalt de school zelf in welke mate spelling meeweegt bij de correctie. De school mag daarbij geen uitzondering maken voor dyslectische leerlingen: de correctievoorschriften gelden voor alle leerlingen (dat betekent dat er bij het SE en alle andere niet CSE toetsen ook de spellingscontrole gebruikt mag worden). Leerlingen mogen echter van dezelfde hulpmiddelen gebruik maken als bij het CSE.

CSE

Leerlingen die de computer als schrijfgerei gebruiken bij het CSE, mogen de spellingcontrole gebruiken. Ook de woordvoorspeller is toegestaan zodat er ook alternatieven (kunnen) worden genoemd. Dat is niet verboden. Ook niet in Kurzweil en Sprint. Dit betekent dat bij het Centraal Examen ook in die onderdelen waar expliciet spelling en/of grammatica getoetst wordt, zowel de spellingscontrole als de woordvoorspeller gebruikt mogen worden. Een digitaal woordenboek dat ook woordbetekenissen of synoniemen geeft is niet toegestaan.

De exameneisen zijn voor alle leerlingen hetzelfde. Dit geldt ook voor de correctievoorschriften voor spelling.

Alle afspraken over beoordelen van spelling op een rijtje:

- **Alle leerlingen met dyslexie krijgen een aangepaste beoordeling**
- **Geen aangepaste beoordeling bij het gebruik van dyslexiesoftware/Word**
- **Geen aangepaste beoordeling in de (voor) examenklassen**
- **De spellingscontrole is altijd toegestaan!**

Afspraken per sectie (aangepaste beoordeling) voor de NIET-examenklassen

Nederlands

We passen de aangepaste beoordeling alleen toe op de spelling, en niet op grammatica. Dit heeft te maken met de 'haalbaarheid' en het draagvlak binnen de sectie.

We onderscheiden drie soorten toetsen/proefwerken, waarbij de compensatie al dan niet geldt: (voor alleen de ernstige dyslecten):

1. toets waarin spelling niet expliciet getoetst wordt: spelling wordt niet meegerekend
2. toets waarin spelling een (klein) onderdeel vormt: spelling wordt meegerekend
3. toets die expliciet om spelling draait (een spellingstoets): aangepaste beoordeling, waarbij we de norm delen door twee (aantal fouten gedeeld door 2).

Engels

We houden ons als sectie aan de volgende regels:

- a. Als een woord fonetisch wordt geschreven, wordt dit goed gerekend. Dit met uitzondering van grammaticale fouten.
- b. Fouten m.b.t. letterverdraaiingen in vaste lettercombinaties (huose) worden niet fout gerekend.
- c. Als een woord door verkeerde spelling een andere betekenis krijgt, gelden de

bovenstaande regels niet.

Bij leestoetsen en luistertoetsen krijgt de dyslectische leerling extra tijd.

Frans

Soort fout	Normale beoordeling	Aangepaste beoordeling
Letter teveel, verwisseld, vervangen, vergeten, verdubbeld	½ fout	Max ¼ ft
Fonetische fouten	½ - 1 ft	Max ½ ft
Grammaticale fouten	Max 1 ft afhankelijk van het soort fout	Max 1 ft afhankelijk van het soort fout
Accent fouten	¼ ft	50% fout rekenen
Fouten in de vertaling F-N	Afhankelijk van ernst fout max ½ ft	Omschrijvingen goed rekenen
Herhaalfouten	Max ½ ft	Niet fout rekenen

1. We passen aangepaste beoordeling toe op kennistoetsen. Daarnaast worden er andere vaardigheden getoetst, waarbij leerlingen kunnen compenseren. Denk aan lees-, luister- en luistervaardigheid.
2. Aangepaste beoordeling in vrije opdrachten is afhankelijk van de aard van de opdracht. Leerlingen zijn van tevoren op de hoogte wanneer de aangepaste beoordeling van toepassing is.
3. Wat betreft de luistertoets in de bovenbouw (MVT): Leerlingen kunnen, indien nodig, gebruik maken van de kijk- en luistertoetsen voor dyslectische leerlingen. Dit zal plaats vinden in een aparte ruimte (alleen bij PTA). Tijdens het oefenen van de luistertoets kunnen leerlingen eventueel meelesen.

Duits

1. Als een woord fonetisch wordt geschreven, wordt dit goed gerekend. Dit met uitzondering van grammaticale fouten.
2. Als een Umlaut in de grammatica is behandeld en foutief wordt toegepast geldt dat als een hele fout. Behalve als het fonetisch goed wordt geschreven.
3. Fouten m.b.t. letterverdraaiingen in vaste lettercombinaties (Truam) worden niet fout gerekend.
4. Fouten m.b.t. (mede)klinkerverdubbeling worden niet meegerekend. Bijvoorbeeld "Monaat" of "Monnat" wordt niet fout gerekend.
5. Het gebruik van de hoofdletter. Wanneer de hoofdletter aan het begin van de zin wordt vergeten wordt dit fout gerekend. Wanneer de hoofdletter bij een zelfstandig naamwoord wordt vergeten wordt dit niet fout gerekend.
6. Herhaalfouten worden niet fout gerekend.
7. Bij de vertalingen Duits – Nederlands worden omschrijvingen goed gerekend.
8. Bovenstaande aangepaste beoordelingen gelden ook voor de vrije opdrachten.
9. Bij vaardigheidstoetsen zijn de aangepaste beoordelingen niet van kracht.
10. Een aantal docenten overheert soms schriftelijke overhoringen mondeling.

Hoofdstuk 6 Dyslexiecoaches

Algemene beschrijving

Op de OSG is een aantal dyslexiecoaches opgeleid. Vanaf 2016-2017 zijn dit Henk Boekhoudt, Anneke Kikkert en Mariken van der Laan.

Taakomschrijving

- Het voeren van intakegesprekken met dyslectische leerlingen en hun ouders die met een dyslexieverklaring de school binnenkomen.
- Terugkoppelen van gemaakte afspraken naar de coach (d.m.v. verslaglegging in Magister, in het logboek).
- Informeren van ouders over de dyslexiebegeleiding op de OSG (tijdens het intakegesprek).
- Het regelmatig bespreken van de toegekende faciliteiten met de leerling. Daarbij gaat de coach na:
  - o of docenten de toegekende faciliteiten realiseren;
  - o of de leerling gebruik maakt van de toegekende faciliteiten;
  - o wat de effecten zijn van de ondersteuning en of bijsturing nodig is (bijvoorbeeld hulp bij het ordenen van documenten in mappen wanneer een leerling met een laptop werkt).
- Coacht en steunt de leerling wanneer docenten zich niet houden aan gemaakte afspraken.
- Spreekt docenten aan wanneer zij afspraken met leerlingen niet nakomen. Duidelijk moet zijn voor de docenten dat dit een taak is van de dyslexiecoaches. Wanneer herhaaldelijk aanspreken van een docent geen effect heeft, speelt de dyslexiecoach dit door naar de teamleider.
- Het samen met de leerling zoeken naar oplossingen bij sociaal-emotionele of acceptatieproblemen m.b.t. dyslexie.
- Mede voorlichten van docenten over dyslexiebegeleiding in de klas en ondersteunen bij de uitvoering van begeleidingsvoorstellen.
- Signaleren van knelpunten, inventariseren, doorspelen aan de taalcoördinator.
- Voert regelmatig overleg met de taalcoördinator en andere dyslexiecoaches.
- Mede bijdragen aan de verdere ontwikkeling van het beleid t.a.v. dyslexie. Heeft hierbij een voortrekkersrol bij de acceptatie binnen het team en de school in samenwerking met de teamleider:
  - Dyslexiebeleid regelmatig op de agenda van het team, communicatie stand van zaken.
  - Adviseren van docenten m.b.t. faciliteiten in het algemeen en specifiek per vakgebied.
- Op de hoogte blijven van de nieuwste ontwikkelingen, ook op ICT gebied, via vakbladen, congressen of symposia.

De dyslexiecoach zal, als een leerling niet goed functioneert als gevolg van dyslexie, in eerste instantie altijd zoeken naar oplossingen die in de reguliere les kunnen plaatsvinden. Dit gebeurt bij voorkeur oplossingsgericht (wat gaat er goed, waar heeft de leerling moeite mee en wat zijn mogelijke oplossingen hiervoor?).

We werken niet met handelingsplannen, maar gaan ervan uit dat de beschrijving in Magister als leidraad dienen voor de docent hoe met de leerling om te gaan.

De taak van dyslexiecoach wordt gehonoreerd met 2.5 klokuur per leerling op jaarbasis en wordt gefaciliteerd vanuit het taakbeleid (bijzondere taken). Deze uren zijn gebaseerd op het gegeven dat een coach gemiddeld 24 leerlingen coacht. De tijdsinvestering voor het totaal aantal leerlingen is:

- We gaan ervan uit dat ongeveer 10 leerlingen per jaar 3 gesprekken nodig hebben. Dit betekent een tijdsinvestering van 30 uur, inclusief voorbereiding, verslaglegging.
- Gesprekken overige leerlingen (dus 10 leerlingen): 10 uur
- Informeren van ouders: 10 uur
- Vragen van collega's en gesprekken met collega's: 6 uur

In totaal circa 60 uur voor maximaal ongeveer 25 leerlingen: 2.5 uur per leerling.

Daarnaast worden de dyslexiecoaches verder geschoold, dit zijn scholingsuren (in totaal 9 uren).

- Gezamenlijk overleg met dyslexiecoaches en taalcoördinator: 3x2 uur= 6 uur
- Bijhouden vakliteratuur: 3 uur

Werkwijze

Aan het einde van het schooljaar/start nieuwe schooljaar maakt de taalcoördinator een overzicht van alle dyslectische leerlingen op basis van de gegevens van de basisscholen. Deze gegevens worden in het logboek van de desbetreffende leerlingen in Magister geplaatst. Hiermee kan een indicatie gegeven worden van de mate van dyslexie.

Bij de start van het nieuwe schooljaar wordt van alle dyslectisch leerlingen bepaald of zij al dan niet een dyslexiecoach nodig hebben. Leerlingen die nauwelijks hinder ondervinden van hun dyslexie en leerlingen die zelfstandig zijn in het gebruik van de aanpassingen, krijgen geen dyslexiecoach toegewezen. De overige leerlingen worden verdeeld over de dyslexiecoaches, waarbij alle brugklasleerlingen sowieso een dyslexiecoach toegewezen krijgen. Aan het eind van de eerste klas wordt bepaald of de leerling een dyslexiecoach nodig blijft houden.

De dyslexiecoach voert een 'intakegesprek' met de brugklasleerlingen, op volgorde van de ernst van de dyslexie. Dit is voor de herfstvakantie afgerond. Dit gesprek vindt met de ouders plaats.

Leerlingen die geen dyslexiecoach hebben, bespreken hun 'dyslexie' met de gewone coach. Zodra er meer nodig is, of er vragen zijn neemt de leerling of de coach contact op met een dyslexiecoach:

- Mariken van der Laan (LAA) voor klas 1 en 2
- Henk Boekhoudt (BOE) voor H/V 3-4-5

- Anneke Kikkert (KIK) voor VMBO/MAVO 3 en 4
- Eindexamenleerlingen krijgen in principe geen dyslexiecoach meer toegewezen.

Er ligt bij de leerlingen zelf ook een verantwoordelijkheid voor het benaderen van de dyslexiecoach wanneer er problemen zijn. Dit contact kan ook via de coach tot stand komen.

Dyslexiepas

Leerlingen met dyslexie krijgen een dyslexiepas. Op deze pas staat enkel een B of E:

- Basis: de leerling heeft voldoende aan meer tijd en een aangepaste beoordeling
- Extra: deze leerlingen werken vaak met dyslexiesoftware

De aanpassingen en compensaties worden in Magister door de dyslexiecoach beschreven.

Overleg dyslexiecoaches

Het is belangrijk dat de dyslexiecoaches regelmatig samen komen om hun ervaringen te delen en het beleid aan het scherpen. De taalcoördinator neemt initiatief voor dit overleg. De frequentie is gemiddeld drie keer per jaar.

Taak taalcoördinator m.b.t. dyslexiecoaches

- Bespreekt de dyslectische leerlingen met de examencoördinator en ziet er op toe dat de, voor zover de wet dat toestaat, gewenste aanpassingen worden gerealiseerd.
- Het informeren van ouders op de algemene ouderavond.
- Zorgt voor planning en agenda van overleg tussen dyslexiecoaches.
- Vraagt informatie op bij de basisscholen.
- Zorgt voor overdracht van deze gegevens naar dyslexiecoaches/Magister.
- Zorgt ervoor dat de dyslexieverklaringen van de basisscholen volledig aanwezig zijn.
- Maakt dyslexiecoaches attent op nieuwe uitgaves/literatuur/tips/handigheidjes.
- Draagt zorg rond het gebruik van dyslexiesoftware.

Hoofdstuk 7 Hulpmiddelen/aanpassingen bij het examen

De gangbare aanpassingen voor dyslectische kandidaten betreffen verklanking (voorlezen van teksten) en (maximaal een half uur) extra tijd. Niet toegestaan zijn o.a. spellingskaarten of een digitaal woordenboek. Een andere beoordeling van examenonderdelen (m.n. spelling) is niet toegestaan.

Tijdverlenging

Op grond van artikel 55 van het Eindexamenbesluit kan bij centrale examens een half uur tijdverlenging worden toegekend aan dyslectische kandidaten.

Lettergrootte

De papieren centrale examens worden standaard geleverd in puntgrootte 12. Het basislettertype is Arial. Puntgrootte 12 is een adequate lettergrootte voor kandidaten met een leesbeperking. Het is niet toegestaan de envelop met de examens eerder te openen om te vergroten. Vergrotingen zijn dus niet toegestaan.

Verklanking (audio)

Op grond van de deskundigenverklaring kan de directeur aan een kandidaat met een leesbeperking het recht op audio (voorlezen) toekennen. Bij de centrale examens kan dat op vier manieren worden uitgevoerd:

1. door een toezichthouder op verzoek te laten voorlezen. Dit is alleen toegestaan waar een ander adequaat middel ontbreekt.
2. door gebruik te maken van een Daisy-CD
3. of door middel van spraaksynthese waarbij de digitale tekst omgezet wordt in computerspraak
4. digitale examens kunnen door de computer voorgelezen worden (Facet)

Ad 2 Verklanking (audio): de Daisy-CD

De Daisy kan worden op de OSG afgespeeld op een laptop m.b.v. het programma AMIS. De enveloppen met de Daisy-CD mogen niet voorafgaand aan het examen worden geopend.

Ad 3 Spraaksynthese (audio)

Dyslectische kandidaten die in het bezit zijn van dyslexiesoftware als Sprint of Kurzweil, kunnen hiervan gebruik maken zodat de computer via spraaksynthesoftware de digitale tekst omzet in spraak. De bestanden, geschikt voor spraaksynthese, worden geleverd als pdf. Het bestand bevat het examen in een opmaak die identiek is aan die van het papieren examen, en is geschikt gemaakt voor spraaksynthesoftware. Voorwaarde is dat de software op een schoolcomputer moet kunnen werken.

Een aantal functies wordt door de examensecretaris geblokkeerd. Spraaksynthesoftware kan namelijk veel mogelijkheden bieden die bij centrale examens **niet** zijn toegestaan, zoals een digitaal woordenboek en internet of e-mail. De woordvoorspeller mag wel gebruikt worden.

De spraaksynthese-pdf is bestemd voor kandidaten die gewend zijn om te gaan met spraaksynthese. Zij weten dat het computerspraak is, dat klemtonen niet altijd correct

worden gelegd, en dat de voorleesstem niet altijd afkortingen, formules en woorden in een andere taal correct voorleest. Alleen leerlingen die in hun schoolloopbaan gebruik gemaakt hebben van verklanking kunnen dit ook bij het examen gebruiken.

Ad 4 Digitale examens voor dyslectische kandidaten

Bij de digitale examens in Facet en Autoplay (algemene vakken BB en KB, en de rekentoets voor alle schooltypen) wordt een dyslexievariant geleverd die voorzien is van de mogelijkheid van spraak. De bediening vergt nauwelijks oefening, een enkel voorbeeld volstaat.

NB:

Wanneer we onverhoopt moeten terugvallen op papieren examens is het wel prettig om te weten wie allemaal voorgelezen moet worden én op welke manier. Dat betekent dat de dyslexiecoaches van deze groep dit moeten inventariseren (noodscenario). Het gaat hierbij om de leerlingen die zonder voorgelezen te worden de slaagkans wordt ontnomen. In principe gaat het hier om slechts die leerlingen die gedurende hun schoolloopbaan gebruik hebben gemaakt van voorleesmiddelen.

Keuze tussen spraaksynthese en Daisy

Spraaksynthese of Daisy – wat is het beste voor de kandidaat? Dat is eigenlijk geen vraag die pas bij het centraal examen aan de orde komt, maar al veel eerder bij onderwijs en begeleiding. Leerlingen die gedurende hun schoolloopbaan gebruik hebben gemaakt van daisy CD roms, hebben hiermee voldoende oefening opgedaan zodat zij dit op het examen goed kunnen gebruiken. De school heeft oefen-examens om te oefenen.

Daisy ligt door zijn natuurlijke spraak goed in het gehoor, biedt uitstekende navigatiemogelijkheden bijvoorbeeld tussen tekst en vraag en is zeer eenvoudig te bedienen. Spraaksynthese klinkt wat "onwennig" de eerste keer. Maar frequente gebruikers weten de voordelen te waarderen. Grootste voordeel: de gebruiker kan in beginsel elk digitaal tekstbestand verklanken, zonder afhankelijk te zijn van het inspreken ervan.

Concreet bij het centraal examen: de kandidaat zal in het algemeen gebruiken wat hij in het onderwijs gebruikt heeft.

Spellingcontrole

De exameneisen gelden voor alle leerlingen. De school mag de kandidaat echter wel hulpmiddelen aanreiken. Alle leerlingen mogen tijdens de schriftelijke examens een computer met spellingcontrole (Nederlands of Engels) gebruiken als schrijfgerei, mits de school dit toestaat. De leerling krijgt dan wél het papieren examen, maar vult de antwoorden in op de computer. De spellingcorrector mag hierbij gebruikt worden, maar een digitaal woordenboek of digitale atlas niet. Naast de computer mogen ook de gewone toegestane hulpmiddelen worden gebruikt, zoals een papieren woordenboek. Op de OSG wordt deze mogelijkheid alleen aangeboden aan de dyslectische kandidaten.

Auditieve ondersteuning tijdens schrijfo opdrachten

Dyslexiesoftware als Sprint en Kurzweil kan voorlezen wat de leerling typt. Ernstige dyslectische leerlingen gebruiken deze functie al tijdens hun schoolloopbaan. Tijdens het examen is het gebruik hiervan toegestaan. Hierbij gelden dezelfde eisen aan de software als hierboven beschreven.

Procedure

De dyslexiecoach inventariseert met de eindexamenleerlingen aan het begin van het schooljaar welke aanpassingen nodig zijn. Het is van groot belang om alleen die leerlingen met auditieve ondersteuning te laten werken die het ook daadwerkelijk nodig hebben.

Logisch is verder, dat wanneer een leerling aanpassingen heeft tijdens zijn schoolloopbaan, deze ook gegeven worden tijdens het examen.

De inventarisatie gaat achtereenvolgens naar de taalcoördinator (die checkt op volledigheid) en de examensecretaris. De examensecretaris meldt deze aanpassingen voor 1 november.

Hoofdstuk 8   Ontheffing of aangepast programma 2^e MVT

Het lukt zwaar dyslectische leerlingen soms niet om te voldoen aan de eis om meerdere MVT met succes te volgen. In uitzonderingsgevallen is het mogelijk om voor het vak Frans (Duits) een ontheffing (MAVO) of een aangepast programma te krijgen (HAVO en VWO). Deze maatregel kan voor deze leerlingen noodzakelijk zijn om de schoolloopbaan met succes te vervolgen. Hiermee sluiten we zo goed mogelijk aan bij de onderwijsbehoefte van de leerling.

Scholen hebben de verantwoordelijkheid om - binnen het kader van de wet - leerlingen met dyslexie een goede ondersteuning te bieden. In het voortgezet onderwijs (VO) zijn er mogelijkheden tot ontheffing of vrijstelling voor leerlingen met dyslexie die niet in staat zijn het volledige programma te volgen. Het gaat hierbij om Nederlands en de moderne vreemde talen (Engels, Frans en Duits).
Bron: Masterplan dyslexie

Hieronder worden de criteria en de procedure beschreven om hiervoor in aanmerking te komen.

MAVO

In de onderbouw van de MAVO kan een dyslectische leerling een ontheffing voor het vak Frans krijgen. Wanneer deze ontheffing toegekend wordt aan een leerling, wordt tegelijkertijd een vervangend lesprogramma voor de leerling opgesteld. In de praktijk betekent dit dat de leerling tijdens de les Frans op het leerwerkplein werkt aan de andere vakken.

Een consequentie van het laten vallen van het vak Frans in de onderbouw van de MAVO is, dat de overstap naar HAVO/VWO tussentijds niet meer mogelijk is. De keuze van 4 HAVO na het behalen van het MAVO-diploma is ook zonder Frans nog wel heel goed mogelijk.

HAVO en VWO

In de onderbouw van het HAVO en VWO is het niet mogelijk om op basis van dyslexie ontheffing te krijgen voor het vak Frans (Duits). Wel kan in uitzonderlijke gevallen een dyslectische leerling een aangepast programma voor het vak Frans krijgen. Voor deze leerling worden andere doelen gesteld. Elke leerling volgt minimaal tot de herfstvakantie brugklas het vak Frans. Zo voldoet elke leerling aan een minimumnorm. Voor leerlingen die een aangepast programma voor Frans krijgen vinden we het van belang dat zij iets van de Franse cultuur meekrijgen en daarnaast extra tijd te werken aan de overige vakken. De ervaring leert dat deze leerlingen veel moeite hebben met de talen en het lezen van teksten. In de praktijk ziet dit er als volgt uit:

- De leerling meldt zich bij aanvang van de les bij de docent zodat deze de aanwezigheid kan checken en even 'verbinding' kan maken met de leerling.
- De leerling gaat aan het werk op het leerwerkplein bij de sectie van MVT.
- De leerling besteedt de helft van lestijd aan een opdracht die gericht is op het vak Frans. De leerling kiest per periode een opdracht uit die door de sectie Frans is opgesteld. Dit zijn opdrachten die te maken hebben met de cultuur, taal, natuur etc.

van het land Frankrijk. De opdrachten worden in het Nederlands gemaakt. Te denken valt aan het maken van een poster, werkstuk of webquest (bijv. <http://www.webkwestie.nl/parijs/index.htm>) etc. Omdat het aantal beschikbare tijd voor Frans per periode kan verschillen, wordt hiermee rekening gehouden wat betreft de grootte van de opdracht.

- De tweede helft van de tijd wordt gebruikt voor het maken van huiswerk van andere vakken.
- De opdrachten worden door de docent becijferd, waarbij de leerling steeds één cijfer per periode krijgt. De motivatie en werkhouding van de leerling wordt meegenomen in de cijfering.
- De leerling krijgt geen huiswerk voor het vak Frans, de opdracht wordt op school gemaakt.
- Dit cijfer telt niet mee voor de overgang en kan niet gebruikt worden ter compensatie voor andere vakken.

Procedure

Voor zowel het HAVO/VWO als het VMBO gelden dezelfde criteria voor de ontheffing c.q. aangepast programma voor Frans. Dit kan slechts in uitzonderlijke gevallen.

Een verzoek tot ontheffing of aanpassing van het programma wordt door de coach doorgespeeld aan de teamleider. Wanneer blijkt dat er een duidelijke aanleiding is om hiernaar onderzoek te doen, voert de taalcoördinator een onderzoek. Zij verzamelt alle relevante informatie en brengt advies uit aan de teamleider die vervolgens een besluit neemt. Deze informeert de ouders over dit besluit en vraagt de sectie Frans om het aangepaste programma voor H/V leerlingen in gang te zetten.

Criteria

Criteria voor een ontheffing of aangepast programma voor Frans zijn:

- de leerling beschikt over een dyslexieverklaring
- er is sprake van ernstige dyslexie op zowel het gebied van met name het lezen, dit kan bijvoorbeeld blijken uit:
  - o het verslag van het dyslexieonderzoek, waarbij de verwerking van fonologische taken, de spelling en het lezen zwak zijn.
  - o De leerling beheerst AVI 9 niet.
  - o De leerling scoort op een spellingstest een significant lage score (lager dan 50% van de norm voor de leeftijdsgroep)
  - o Uit de scores uit het leerlingvolgsysteem uit het basisonderwijs blijkt dat de leerling voor lezen en spelling een D of E score behaalt.
  - o De basisschool heeft de OSG het advies meegegeven om de leerling te laten werken met ICT toepassingen (bijvoorbeeld Kurzweil/daisy).
- De inzet van de leerling is voldoende; duidelijk moet zijn dat het probleem niet te wijten valt aan onvoldoende inzet, motivatie of werkhouding. Dit wordt nagevraagd bij de basisschool en/of de talendocenten van de OSG.
- De leerling beschikt over een IQ passend bij het niveau van onderwijs dat de leerling volgt of wil volgen. Dit blijkt uit ervaringen met de leerling van de basisschool of de OSG en/of uit een intelligentieonderzoek.

Voor informatie rond ontheffing van een tweede vreemde taal op het atheneum (in de bovenbouw), zie ook:

<http://www.vosabb.nl/ontheffing-2e-vreemde-taal-op-atheneum/>

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/voortgezet-onderwijs/documenten/kamerstukken/2014/02/17/kamerbrief-over-ontheffing-tweede-moderne-vreemde-taal-atheneum>

<http://www.steunpuntdyslexie.nl/wat-is-dyslexie/regelingen-en-voorzieningen/vrijstellingen-ontheffingen/ontheffingsmogelijkheden-voor-de-talen/>